

Liturgia online – <http://www.liturgia.hu>

Szerző Káposztássy Béla

Cím Bűnbánat és közösség

Megjelenés Új Ember 2002. 03. 24.

Tárgyszavak bűnbánattartás gyakorlata, közösségi bűnbánattartás, magángyónás

Káposztássy Béla Bűnbánattartás és közösség

Az ősegyházi bűnbánattartás egyik fontos jellemzője volt, hogy erőteljesen kifejezte a bűnnek, illetve a kiengesztelődésnek a keresztény közösséggel és az Eukarisztiával való összefüggését.

A szentgyónás ma leginkább elterjedt -bűnbánati liturgia nélküli- egyéni végzésénél ez a szempont lényegesen nehezebben felismerhető, mivel a jelenlegi forma a gyónónak az Istennel való személyes kapcsolatát helyezi előtérbe, és mintegy a lelki tökéletesedés útján segíti a bűnbánattartót a kiszolgáltató pap közvetítő és gyógyító szolgálata által.

A keresztség után elkövetett súlyos bűnök esetében az ősegyházban egy időre exkommunikálták a bűnöst, hogy megtérésre segítsék. A kiengesztelődésre sokhelyütt általában egyszeri és megismételhetetlen lehetőséget láttak, mint ahogy a keresztség is egyszeri. A kisebb bűnök eltörlésére pedig elégségesnek tartották az imádságot, böjtöt, alamizsnát és egyéb jó cselekedeteket.

Nem elfelejtendő azonban, hogy a mérsékelt felfogást képviselőeknek kemény harcot kellett vívniuk a rigorizmusra hajlókkal, akik a keresztség után elkövetett súlyos bűnt örökre szóló kizárással szankcionálták volna. Érdekes, hogy a pogányok is ebből az irányból bírálták, és laxizmusnak tekintették a keresztények bűnbánati gyakorlatát. Szent Ágoston egyik beszédében (352) idézi a vádat: „Ti okozátok, hogy az emberek vétkeznek azzal, hogy megbocsátotok nekik, ha bűnbánatot tartanak. Ez laxizmus, nem nevelés.”

A bűneik miatt vezeklőket az egyház közösségben végzett bűnbánati liturgia keretében fogadta vissza teljes közösségébe, ami ritualizált formában jeleníti meg azt, hogy a bűn pusztán az Isten ellen elkövetett cselekedet, ami következésképpen csak a bűnbánóra és az Istenre tartozna, hanem egyszersmind az egyház egésze elleni támadás: általa gyöngül az egész Krisztus-test.

A III-IV. században Keleten a bűnbánóknak négy fajtájával találkozunk. Az első csoport tagjai az istentiszteletre érkezőktől kérik a bűnbocsánatot, de még nem léphetnek be a templomba. A második csoporthoz tartozók az előcsarnokban állva részt vehetnek az igeliturgián, de azután az eucharisztiaórol kimenni tartoznak. A harmadik csoportba, az un. térdenállók csoportjába tartozók az előzőekhez hasonlóan az igeliturgia végéig jelen lehetnek, de már a templomkapun belül foglalhatnak helyet, és értük az elbocsátásuk előtt kézfeltétellel imádkoznak. A bűnbánattartók negyedik csoportjához azokat számították, akik részt vesznek az eucharisztikus liturgián is, de a felajánlásból és az eucharisztikus közösségből nem vehetik ki részüket.

Elgondolkodtató, hogy a maitól mennyire eltérő felfogása ez az egyházi közösségnek, ahol büntetésnek számít, ha valaki nem lehet jelen a gyülekezetben ünnepelelt liturgián, illetve nem maradhat teljes, eukarisztikus közösségben a többi kereszténnyel. A vezeklőkért a szertartás alatt nemcsak a presidens püspök imádkozott, hanem a gyülekezet minden tagja.

Az üldözések ideje után a konstantini békével beköszöntő nyugalom idején, a széles tömegeket megmozgató egyházi életben az egyház egyre kevésbé jelenik meg úgy, mint a szentek eszkatologikus gyülekezete, hanem, mint az üdvösség hivatott közvetítője. E közvetítésben a szent dolgok (ereklyék), szent helyek és szent személyek (a mennyben az üdvözültek a földön pedig a felszentelt papság) különlegesen fontos szerepet töltenek be, míg a közösség többi tagja egyre inkább passzív résztvevő szerepbe szorul.

A bűnbánattartás mai formájára való áttérését elősegítette, hogy a kelta egyházakból -ahol korábban sem valószínű, hogy gyakorlat lett volna a

bűnbánattartás nyilvános formája- a „fűlgyónás” szokása szüremkedett át, és terjedt el az egész nyugati egyházban. Ekkortól fellelhetők azok a gyóntatói kézikönyvek, melyek hosszan sorolták, mely bűnökért milyen elégtételt kell adni a gyónónak. A bűnbánattartás nemegyszer évekig tartott, sőt a bűnös sok helyütt csak a halálos ágyon kapta meg a lehetőséget a kiengesztelődésre. Róma városában ez leginkább Nagycsütörtökön történt a püspök kézfeltétele és imája által.

A sokszor túlzottan súlyos, hosszú időre kiszabott penitencia miatt a kiengesztelődést a megkereszteltek széles tömegei a halálos ágyig halogatták, de ugyanez figyelhető meg a keresztséggel kapcsolatban azok részéről, akik még csak katekumenek voltak.

A középkori liturgia sajátos érzékenységének megfelelően dramatikus elemekkel gazdagította bűnbánati liturgiáit. A 9. sz. harmadik felének egyik szertartáskönyve szerint a vezeklőövet felöltő bűnbánókat a templomba vezetik, majd ott a bűnösség megvallása után bűnbánati zsoltárokat és egyéb imádságokat mondanak. A szertartást vezető püspök ezt követő intelme szerint a vezeklők a nagybőjt idején nem léphetnek be a templomba, viszont buzdítja őket, használják fel jól a bűnbánattartás hátra lévő idejét a böjtölés és a szeretet cselekedeteinek gyakorlására.

Miután a püspök a fejüket hamuval meghinti, és a kórus az „Arcod veritékével” antifónát énekli, a bűnbánatot tartók „kiűzetnek” a templomból. Ahogyan a bűnbeesés után az Úristen Ádámot kiűzte a paradicsomi állapotból, szimbolikusan ugyanezt teszi az egyház, hogy töredelemre segítse elbukott tagjait. Az elkövetett bűn megsérti az Isten teremtette világ és az emberi kapcsolatok eredeti épségét. Ez az eredeti állapot kerül helyreállításra az Istennel és az egyházi közösséggel történő kiengesztelődéskor. A Nagycsütörtökön végzett középkori liturgiában azután a püspök kézen fogva vezette be újra a vezeklést befejezőket a templomba, miközben a korábbiakhoz hasonlóan az egész közösség énekelt és imádkozott értük.

A bűnbánattartás gyakorlata a századok folyamán egyre individualizáltabbá vált, sőt a IV. Lateráni zsinattal kötelezően alkalmazandó lelkipásztori eszközzé lett. A Tridenti zsinattal felerősödött az egyház lelki hatalmát kinyilvánító indikatív formában történő („ego te absolvo”) papi feloldozás jelentőségének ellenreformációs, pedagógiai célzatú, de sokszor egyoldalú hangsúlyozása. A teológiai érdeklődés szűkössége pedig szükségszerűen magával hozta a bűnbánattartási gyakorlat rituális leegyszerűsödését, elszegényedését és ezzel a bűnbánattartás tulajdonképpeni értelmének részleges elhomályosulását.

A bűnbocsánat szentségének széles körben tapasztalható krízise nemcsak a gyónást szükségtelennek tartó megkereszteltek értetlenségén, közömbösségén, de a rendszeresen gyónók aktuális szentségi gyakorlatán is érezhető. Ez utóbbi esetben elsősorban az alkalomhoz kötődő, kampányszerű gyónások (szentségfelvételt megelőző, Húsvét, Karácsony előtti gyónások) gyakran kétséges lelki hasznára gondolok. Elmondható viszont az is, hogy az emberek ma sokkal érzékenyebbek az üdvösség közösségi dimenziója iránt.

Azon lehetőségek közül, melyeket a zsinat után megújult liturgia kínál, a kiengesztelődés szertartásának közös ünneplése egyéni bűnmegvallással és feloldozással elsősorban lelkigyakorlatok és nagyobb találkozók alkalmával valósítható meg. A bűnbánati liturgia a kiengesztelődés szentségének közösségi karakterét különösen is képes érvényre juttatni. A közös reménység, hogy Isten meggyógyít, és kiengesztelődik velünk, összeköt bennünket a többi hívővel. Keresztényként nem izoláltan, pusztán individuumként élünk, hanem közösségben. A közösségi bűnbánati liturgiák középpontjában az elcsendesedés, a beismerés és a bocsánatkérés áll.

Egy-egy ifjúsági találkozó alkalmával megragadó erejű a szabadban gyóntató papok előtt csendes elmélyültséggel várakozó, és gyónásukat végző fiatalokat, felnőtteket látni. Gyakran tapasztalom, hogy ezen alkalmakkor sokakban képes újjáéledni a kiengesztelődés szentségének előzőleg kicsit megkopott értelme.

A közösségeikért felelősséget érző lekipásztorokban és világi hívőkben úgy gondolom, valamilyen formában mindenképpen felmerülnek a fentebb megfogalmazott kérdések. Nem könnyű megtalálni azt a pillanatot, amikor egy egyházközség tagjai, esetleg kisebb közösségei készek elfogadni egy, a korábbi szokásaikhoz képest újnak számító istentiszteleti formát.

Ennek ellenére az egyház hosszú évszázados, és jelenleg is sokhelyütt eleven tapasztalatából bátran meríthetünk.